

do 13.05.2010

Budapest Festival Orchestra & Collegium Vocale Gent

Concertzaal - 20.00

19.15 Inleiding door Simon Van Damme

CONCERTGEBOUW
BRUGGE

Biografieën

In 1983, toen dirigent Iván Fischer en pianist Zoltán Kocsis beslisten om een nieuw symfonisch orkest op te richten, had niemand kunnen raden dat dit het begin was van een van de meest succesvolle en opwindende muzikale avonturen zowel in Hongarije als op de internationale podia. In het begin gaf het Budapest Festival Orchestra een maximum van vier of vijf concerten per jaar, maar in 1992 werd het aangesteld als permanent orkest van Budapest. Vanaf dat moment werd het orkest beschouwd als de ware erfgenaam van de muzikale tradities van Hongarije en Centraal-Europa. Nu is het Budapest Festival Orchestra een van de meest gevraagde ensembles binnen de internationale muzikscene. Het orkest is een welkome gast zowel op vooraanstaande muziekfestivals en in de belangrijkste concertzalen. Ook de operaprojecten oogsten succes en het orkest besteedt ruime aandacht aan nieuwe muziek.

Het Collegium Vocale Gent werd in 1970 opgericht op initiatief van Philippe Herreweghe. Het was een van de eerste ensembles die de nieuwe inzichten over de uitvoering van barokmuziek toepasten op de vocale muziek. Voor elk project verzamelt Collegium Vocale Gent de optimale bezetting, waardoor het een breed repertoire kan uitvoeren van renaissancepolyfonie tot hedendaagse muziek. Barokmuziek, meer bepaald het oeuvre van J.S. Bach, staat centraal in de concertkalender van het ensemble. Voor de uitvoering van het grote symfonische repertoire en de rekrutering van zangers op Europees niveau wordt sinds 2009 ook samengewerkt met de Accademia Chigiana Siena.

Aanvankelijk studeerde Iván Fischer piano en viool, later schakelde hij over op cello en compositie. Vervolgens werkte hij gedurende twee seizoenen als assistent van Nikolaus Harnoncourt. De internationale carrière van Fischer ging van start toen hij op 25-jarige leeftijd in Londen de Rupert Foundation Conducting Competition won. In 1983 keerde hij terug naar Hongarije, waar hij het Budapest Festival Orchestra oprichtte. Als gastdirigent wordt hij geregeld gevraagd door de Berliner Philharmoniker, Concertgebouworkest Amsterdam, New York Philharmonic, Cleveland Orchestra, London Symphony, Israel Philharmonic, Bayerischer Rundfunk Orchester, Westdeutscher Rundfunk Orchester, Orchestre National de France, Chamber Orchestra of Europe en Orchestra of the Age of Enlightenment. Als operadirigent werd Iván Fischer uitgenodigd door de opera's van Londen, Parijs, Zürich, Frankfurt, Boedapest, Wenen en Stockholm.

De Duitse sopraan Sibylla Rubens studeerde aan de conservatoria van Trossingen, Frankfurt am Main en Basel. Ze volgde masterclasses (onder meer bij Edith Mathis) en volgde lessen liedinterpretatie bij Irwin Gage. Sibylla Rubens' debuut met het Deutsche Symphonie Orchester Berlin leidde onmiddellijk tot een nieuwe uitnodiging bij het orkest. Vervolgens werd ze geëngageerd door orkesten als de Bamberger Symphoniker, het Rundfunk Sinfonieorchester Berlin, het Canadese ensemble Tafelmusik Toronto en het Concertgebouworkest Amsterdam. Sibylla Rubens werkte regelmatig samen met dirigenten als Philippe Herreweghe, Helmut Rilling, Michael Gielen, Sir Roger Norrington, Ton Koopman, Christopher Hogwood. Ze neemt geregeld operarollen op zich en geeft liedrecitals met Irwin Gage.

Budapest Festival Orchestra: orkest

Collegium Vocale Gent: koor

Iván Fischer: dirigent

Sybilla Rubens: sopraan

Laia Cortes: alt

Malcolm Bennet: tenor

Matthias Lutze: bas

— — —

Béla Bartók (1881-1945)

Muziek voor snaren, slagwerk en celesta (1936)

Arvo Pärt (1935)

Como cierva sedienta (1998-2002)

— Pauze —

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Vesperae solennes de confessore K.339 (1780)

Dixit Dominus: allegro vivace

Confitebor tibi Domine: allegro

Beatus vir: Allegro vivace

Laudate Pueri

Laudate Dominum: andante ma un poco sostenuto

Magnificat: adagio

Uitbundigheid, bezinning en contrapunt

Hoewel Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) vooral bekend is als componist van wereldlijke meesterwerken (opera's, concerten, symfonieën, kamermuziek) heeft hij gedurende zijn hele leven ook religieuze muziek gecomponeerd. Als kind schreef hij reeds kleine werkjes met een liturgische functie en de dodenmis die hij op zijn sterfbed onvoltooid heeft achtergelaten, is wellicht zijn meest befaamde en geliefde religieuze compositie. Zoals veel van zijn tijdgenoten was Mozart aanvankelijk als muzikant in dienst van een kerkelijk instituut. Samen met zijn vader Leopold maakte Wolfgang deel uit van het gevolg van de prins-aartsbisschop van Salzburg, graaf Hieronymus von Colloredo. De mix van wereldlijke en kerkelijke titels toont in zekere zin aan hoe deze heerser er effectief een vorstelijke levensstijl op nahield, met inbegrip van een uitgebreide hofhouding. Daartoe behoorde eveneens een ploeg van beroepsmuzikanten die onder meer de liturgie moesten opluisteren. In dienst van Colloredo schreef de jonge Mozart dan ook heel wat muziek voor de Salzburgse kathedraal. In 1781 werd de vijfentwintigjarige componist (die duidelijk genoeg had van de bekrompenheid van het Salzburgse hof) ontslagen en vestigde hij zich als zelfstandig muzikant in de hoofdstad Wenen.

De *Vesperae solennes de Confessore* dateren uit 1780 en bevatten de vijf psalmteksten die in Salzburg werden gezongen aan de vooravond van een belangrijke feestdag (te beginnen met psalm 110: 'Dixit Dominus'). Het zesde deel is een magnificat, de lofzang van Maria, die in ieder avondgebed is opgenomen. De bezetting is feestelijk: het koor wordt begeleid door een orkest met

strijkers, koperblazers en pauken. In verschillende delen laat Mozart de godloovende stemmen jubelen, aangevuurd door wervelende vioolmotieven en krachtige accenten in trompetten en pauken. Af en toe verwerkt hij ook referenties aan de gregoriaanse psalmtonen, zoals bij het eenstemmige begin van 'Confitebor tibi', of verwijst hij naar de religieuze muziek in de traditionele lijn van renaissance en barok, bijvoorbeeld in de fuga op 'Laudate Pueri' (met een thema 'à l'ancienne' dat statig vanuit de bassen opklimt naar de andere stemmen). Te midden van het vrolijke geweld en in schril contrast met het strenge contrapunt van 'Laudate Pueri' klinkt dan plots het uitermate lyrische 'Laudate Dominum' waarin een sopraan optreedt als enige soliste in de hele cyclus. De betoverende melodievoering kondigt de Mozart aan die het postuum tot filmcomponist zou schoppen met onder meer enkele langzame middendelen uit concerten (denk aan het *Adagio* uit het klarinetconcerto of het *Andante* uit het 21e pianoconcerto). De stijl van de andere delen maakt Mozarts *Vespers* echter tot een typisch maar spitsvondig gemaakt werk van zijn tijd, waarin levensvreugde en speelsheid dienden ter meerdere eer en glorie van God (en van de graaf-prins-aartsbisschop).

Dat de fuga sedert zijn ontstaan als barokke vorm nooit echt uit de muziekgeschiedenis is verdwenen, bewijst het eerste deel van de *Muziek voor snaren, slagwerk en celesta* van de Hongaarse componist Béla Bartók (1881-1945). Een aarzelend thema, dat gedurig van maatsoort verandert, begint in de altviolen (met sourdine) en wordt dan telkens overgenomen door de andere strijkerspartijen. Zo ontwikkelt zich een meerstemmigheid waarin de melodie haar weg blijft zoeken en het beginthema telkens weer opduikt. Naarmate de stemmen blijven aandringen,

zwelt het geheel aan tot het slagwerk zich bij de strijkers voegt en de dempers van de kammen gaan. Na die climax keert de fuga als het ware op haar stappen terug en maakt de afnemende intensiteit plaats voor de celesta, een klavierinstrument met het geluid van een klokkenspel. Dat de noten van het originele fugathema ook daadwerkelijk worden omgekeerd, illustreert de zin voor symmetrie die Bartók in deze compositie aan de dag legt.

Bartók schreef de *Muziek voor snaren, slagwerk en celesta* (in het Hongaars: 'Zene húros hangszerekre, ütökre és celestára') op bestelling, ter gelegenheid van de tiende verjaardag van het Basels kamerorkest in 1936. Binnen de eerder ongewone bezetting verdeelt hij de strijkers (violen, altviolen, cello's en contrabassen) in twee groepen die regelmatig met elkaar in dialoog gaan. De snaren van de harp vervolledigen de eerste sectie uit de titel. Daarnaast is er de slagwerkgroep, inclusief een piano (eigenlijk eveneens een snaarinstrument) en ten slotte de genoemde celesta (die in een orkest strikt genomen ook tot het slagwerk behoort maar met zijn doordringende kleur terecht als een derde in het geheel kan worden beschouwd). Na de trage fuga volgen nog drie delen, waarvan het voorlaatste opnieuw een langzame beweging is. Anders dan de rechtlijnige fuga van het begin, is dat deel veeleer een opeenvolging van losse melodieën en effecten in de xylofoon en de pauken (die met een speciale techniek zelfs van toonhoogte veranderen door middel van een glissando). Het tweede en het vierde deel van de compositie omringen het sfeerscheppende *Adagio* en bruisen van energie. Het slagwerk, de piano en het pizzicato in de strijkers articuleren de ritmische cadans. Hoewel de twee snelle delen een duidelijk dansant karakter hebben, is hun

ritme zelden regelmatig. Geïnspireerd door de volksmuziek doorbreekt Bartók maar al te graag de voorspelbare clichés van drie of vier tellen per maat. Dat geeft aanleiding tot een bijna frenetieke stuwung die zowel uitvoerders als luisteraars de oren doet spitsen.

Een compositie van Arvo Pärt lijkt op het eerste gezicht een passend moment van bezinning te midden van de muzikale energie die zowel Bartók als Mozart ontketenen. Deze Estse componist houdt er een minimalistische stijl op na en zijn werken klinken doorgaans fragiel en soms bijna esoterisch. Hun typische idioom is een postmoderne mengeling van oude en exotische elementen, gaande van middeleeuws aandoende bourdons tot het getingel van klankschalen en belletjes. Met name in zijn koormuziek op bijbelse teksten vormen het gregoriaans en de Russisch-orthodoxe traditie Pärts voornaamste inspiratiebronnen. *Como cierva sedienta* is de Spaanse vertaling van psalm 42, met de bekende aanhef 'Zoals het hert verlangt naar stromend water'. Die tekst vormt samen met die van psalm 43 de basis van Pärts compositie voor vrouwenkoor en orkest. Hoewel de zuivere, bijna ijle koorklank en de zilveren kleur van klokjes aanwezig zijn, vult Pärt hier zijn gebruikelijke klankenwereld aan met rijkere timbres uit het orkest. Zo voeren de trompetten het werk naar dramatische hoogtepunten die in zijn oeuvre, dat veeleer gekenmerkt wordt door introverte spiritualiteit, vrij uitzonderlijk zijn.

Simon Van Damme

Bartók : componist met woorden

Béla Bartók was niet alleen een begenadigd pianist en een van de belangrijkste componisten van de twintigste eeuw, ook in het hanteren van het woord was hij zeer bedreven. Hij schreef kritieken, talloze artikels over vooral eigen werk, een autobiografie en uiteraard artikels en zelfs enige boekwerken over Hongaarse en andere volksmuziek. Zijn publicaties over volksmuziek zijn nauwelijks te tellen. Dikwijls gebruikte hij dezelfde tekst opnieuw (vermoedelijk ook uit tijdsgebrek) zij het met enkele wijzigingen. 'Ik draai steeds dezelfde plaat', zei hij ooit gekscherend aan zijn vriend Kodály met wie hij samen de pas na zijn dood gepubliceerde *Corpus musicae popularis hungaricae* samenstelde. Volgende keuze uit zijn belangrijkste geschriften geeft alvast een idee van wat hem vooral bezighield.

- 1911 Over de Hongaarse muziek
 - De muziek van Liszt en het huidige publiek
 - De instrumenten van het Hongaarse volk
- 1912 De vergelijkende muziekfolklore
- 1913 Chansons populaires roumaines du département Bihar
- 1917 Primitieve volksinstrumenten in Hongarije
- 1920 Die volksmusik der Araber von Biskra und Umgebung
 - Das Problem der neuen Musik
- 1925 Das Ungarische Volkslied
- 1932 Neue Ergebnisse der Volksmusikforschung in Ungarn
- 1936 Liszt-problemen
- 1937 La musique populaire des Hongrois et des peuples voisins
- 1938 Du lied populaire au nationalisme
- 1942 Race Purity in Music

Johan Huys

Budapest Festival Orchestra

eerste viool

Violetta Eckhardt

Ágnes Bíró

Mária Gál-Tamási

Radu Hrib

Erika Illési

István Kádár

Ernö Kiss

Péter Kostyál

Eszter Lesták Bedő

Gyöngyvér Oláh

Gábor Sipos

Emese Gulyás

Tamás Zalay

Zoltán Tuska

tweede viool

Tímea Iván

Györgyi Czirók

Tibor Gatáy

Krisztina Haják

József Rác

Levente Szabó

Zsolt Szefcsik

Antónia Bodó

Éva Nádai

Noémi Molnár

Csaba Czenke

Zsuzsa Szlávik

altviool

Péter Lukács

Miklós Bányai

Judit Bende

Cecília Bodolai

Zoltán Fekete

Barna Juhász

Nikoletta Reinhardt

Nao Yamamoto

Ágnes Csoma

László Bolyki

cello

Péter Szabó

Lajos Dvorák

Éva Eckhardt

György Kertész

Gabriella Liptai

Kousay Mahdi

György Markó

Rita Sovány

contrabas

Zsolt Fejérvári

Károly Kaszás

Géza Lajhó

László Lévai

Attila Martos

Csaba Sipos

fluit

Erika Sebók

Anett Jófföldi

Zsuzsanna Madai

hobo

Nick Deutch

Szilvia Becze

Dániel Ella

klarinet

Ákos Ács

László Kiss-Gy

Rudolf Szitka

fagot

Dániel Tallián

Sándor Patkós

Mihály Duffek

hoorn

Dávid Bereczky

András Szabó

László Szabó

Zsombor Nagy

trompet

Zsolt Czeglédi

Tamás Póti

trombone

Balázs Szakszon

Péter Bálint

Sándor Balogh

pauken

Ben Ramirez

percussie

László Herboly

István Kurcsák

Gáspár Sente

Gábor Pusztai

harp

Ágnes Polónyi

orgel, celesta, piano

Benjamin Bayl

Dávid Báll

Collegium Vocale Gent

sopraan

Ulrike Barth

Sylvie De Pauw

Emilie De Voght

Aurélie Franck

Aleksandra

Lewandowska

Elisabeth Rapp

alt

Laia Cortes

Ursula Ebner

Gudrun Köllner

Cécile Pilorger

Sandra Raoulx

Mieke Wouters

tenor

Malcolm Bennett

Vincent Lesage

Dan Martin

José Pizarro

Albert Riera

René Veen

bas

Stefan Drexelmeier

Joachim Höchbauer

Matthias Lutze

Peter Pöppel

Robert van der

Vinne

Frits Vanhulle

ZA 22.05.10 / 20.00 / CONCERTZAAL
**TAFELMUSIK / BRUNO WEIL /
RONALD BRAUTIGAM**

Het Canadese ensemble Tafelmusik transporteert ons naar de late 18e eeuw. Van Mozart horen we de rijk georkestreerde ouverture uit *Idomeneo* en het schitterende *Pianoconcerto nr. 20*, uitgevoerd door Ronald Brautigam. Met Haydns *Symfonie nr. 101 ('De klok')* brengt Tafelmusik een derde hoogtepunt uit het klassieke repertoire.

ZA 29.05.10 / 20.00 / CONCERTZAAL
DEFILHARMONIE / KADDISH

Bernsteins aangrijpende 'Kaddish'-symfonie bevat zowel gesproken als gezongen teksten; de laatste zijn gebaseerd op het Joodse gebed voor de doden. Samuel Pisar die als kind Auschwitz overleefde, schreef op vraag van Bernstein een nieuwe gesproken tekst voor deze symfonie. Het werd een pacifistisch pleidooi, dat hij zelf voorleest tijdens het concert.

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02
IN&UIT BRUGGE, 'T ZAND 34, 8000 BRUGGE

